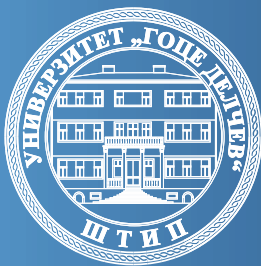
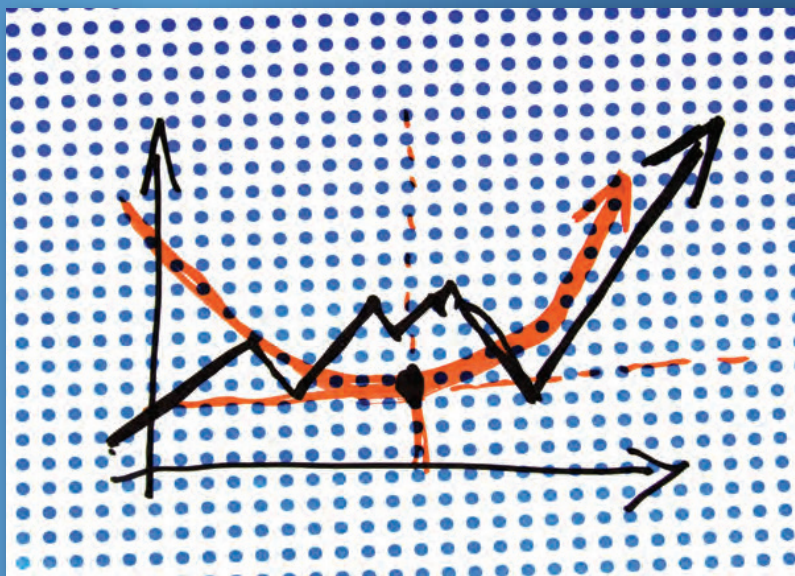

УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ – ШТИП
ЕКОНОМСКИ ФАКУЛТЕТ

ISSN 1857-7628

ГОДИШЕН ЗБОРНИК 2014 YEARBOOK

ГОДИНА 6

VOLUME VI

GOCE DELCEV UNIVERSITY – STIP
FACULTY OF ECONOMICS

УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ – ШТИП
ЕКОНОМСКИ ФАКУЛТЕТ

ISSN: 1857- 7628

**ГОДИШЕН ЗБОРНИК
2014**

YEARBOOK

ГОДИНА 6

VOLUME VI

GOCE DELCEV UNIVERSITY - STIP
FACULTY OF ECONOMICS

**ГОДИШЕН ЗБОРНИК
ЕКОНОМСКИ ФАКУЛТЕТ
YEARBOOK
FACULTY OF ECONOMICS**

За издавачот:
Проф. д-р Ристо Фотов

Издавачки совет Editorial board

Проф. д-р Саша Митрев	Prof. Sasa Mitrev, Ph.D
Проф. д-р Лилјана Колева - Гудева	Prof. Liljana Koleva - Gudeva, Ph.D
Проф. д-р Ристо Фотов	Prof. Risto Fotov, Ph.D
Проф. д-р Трајко Мицески	Prof. Trajko Miceski, Ph.D
Проф. д-р Круме Николоски	Prof. Krume Nikolovski, Ph.D
Проф. д-р Еленица Софијанова	Prof. Elenica Sofijanovska, Ph.D
м-р Влатко Пачешкоски	Vlatko Paceskoski, M.Sc
д-р Тамара Јованов Марјанова	Tamara Jovanov Marjanovska, Ph.D

Редакциски одбор Editorial staff

Проф. д-р Ристо Фотов	Prof. Risto Fotov, Ph.D
Проф. д-р Трајко Мицески	Prof. Trajko Miceski, Ph.D
Проф. д-р Круме Николоски	Prof. Krume Nikolovski, Ph.D
Проф. д-р Ристе Темјановски	Prof. Riste Temjanovski, Ph.D

Главен и одговорен уредник Managing & Editor in chief

Проф. д-р Трајко Мицески Prof. Trajko Miceski, Ph.D

Јазично уредување Language editor

Даница Гавриловска-Атанасовска Danica Gavrilovska-Atanasovska
(македонски јазик) (Macedonian)

Техничко уредување Technical editor

Славе Димитров Slave Dimitrov
Благој Михов Blagoj Mihov

Редакција и администрација Address of editorial office

Универзитет „Гоце Делчев“ - Штип Goce Delcev University
Економски факултет Faculty of Economics
бул „Крсте Мисирков“ бб Krste Misirkov b.b., PO box 201
п.фах 201, 2000 Штип, Македонија 2000 Stip, R of Macedonia

СОДРЖИНА CONTENT

д-р Трајко Мицески, м-р Наташа Стојовска ХАРИЗМАТИЧНОТО ЛИДЕРСТВО КАКО ИЗВОР НА КОНКУРЕНТСКА ПРЕДНОСТ	7
д-р Тамара Јованов Марјанова, д-р Ристо Фотов, д-р Еленица Софијанова УЛОГАТА НА МАЛИТЕ И СРЕДНИТЕ ПРЕТПРИЈАТИЈА ВО НАЦИОНАЛНОТО СТОПАНСТВО	17
проф. д-р Ристо Христов, проф.д-р Ристе Темјановски, Јелена Горгев Е-ОДЛУКИ - МОБИЛЕН ИНФОРМАЦИСКИ СИСТЕМ ЗА ПОДДРШКА НА ПРОЦЕСОТ НА ОДЛУЧУВАЊЕ	27
доц. д-р Оливера Ѓоргиева-Трајковска, Ивана Динева ИЗВЕШТАЈ ЗА ФИНАНСИСКАТА СОСТОЈБА – ПОДГОТОВКА И АНАЛИЗА	37
д-р Круме Николоски КАКО ДО КВАЛИТЕТНА ЕКОНОМСКА ПРОЦЕНКА?	47
д-р. Еленица Софијанова, д-р. Тамара Јованов Марјанова, д-р. Дарко Андроников, д-р. Ацо Јаневски АНАЛИЗА НА КОМУНИКАЦИСКИОТ ПРОЦЕС ВО ДОМАШНИТЕ МСП	57
д-р Љупчо Давчев, д-р Ристо Фотов, д-р Тамара Јованов Марјанова БИЗНИС ИНТЕЛИГЕНЦИЈА - ИСТОРИСКИ РАЗВОЈ И ПЕРСПЕКТИВИ	65
д-р Стеван Габер, д-р Илија Груевски, м-р Василка Габер ТЕОРИИ ЗА БУЏЕТСКА РАМНОТЕЖА	77
д-р Тамара Јованов Марјанова, д-р Ристо Фотов, д-р Љупчо Давчев ЗНАЧЕЊЕ И ПРИМЕНА НА ПАЗАРНА ОРИЕНТАЦИЈА ВО РАБОТЕЊЕТО НА МСП	87

м-р Влатко Пачешкоски, д-р Емилија Митева-Кацарски НЕРАМНОМЕРНАТА РАСПРЕДЕЛБА НА ДОХОДОТ ВО ЕРА НА ГЛОБАЛИЗАЦИЈА	99
м-р Наташа Стојовска, д-р Круме Николоски, д-р Трајко Мицески КОРЕЛАТИВНА ЗАВИСНОСТ НА НАТАЛИТЕТОТ И СКЛУЧЕНИТЕ БРАКОВИ ВО МАКЕДОНИЈА	109
д-р Емилија Митева-Кацарски, м-р Влатко Пачешкоски ПОСЛЕДИЦИТЕ ОД МУЛТИЛАТЕРАЛНИТЕ ТРГОВСКИ ДОГОВОРИ ВО РАМКИТЕ НА СТО ЗА ЗЕМЈИТЕ ВО РАЗВОЈ	117
м-р Наташа Стојовска, д-р Трајко Мицески КОРЕЛАТИВНА ЗАВИСНОСТ МЕЃУ БДП ПО ЖИТЕЛ И НАТАЛИТЕТОТ ВО МАКЕДОНИЈА	125
д-р Стеван Габер, м-р Василка Габер, д-р Илија Груевски РЕЛЕВАНТНОСТА НА ФИСКАЛНИТЕ СТИМУЛАЦИИ THE RELEVANCE OF FISCAL STIMULATIONS	133

ТЕОРИИ ЗА БУЏЕТСКА РАМНОТЕЖА BUDGET EQUILIBRIUM THEORIES

д-р Стеван Габер, д-р Илија Груевски, м-р Василка Габер

Краток извадок

Денешните современи трендови во економијата придонесоа да се посвети посериозно внимание на фискалната политика, како средство за пронаоѓање на излез од економските тешкотии во кои се пронашле многу земји, но пред сè како инструмент за воспоставување на макроекономска рамнотежа. Во овој труд е направен осврт на неколку теории за буџетска рамнотежа кои ги толкуваат предностите и слабостите од нивните поставки, а кои можат да бидат од искористени при креирање на фискалните политики.

Клучни зборови: *буџетска рамнотежа, буџетски дефицит, економски кризи, јавни приходи, јавни расходи, јавен долг.*

Abstract

Today's modern trends in the economy contributed to devote serious attention to fiscal policy as a mean of finding a way out of economic difficulties that are found in many countries, but primarily as an instrument to establish macroeconomic balance. This paper is a review of several theories for budget balance that interpret the strengths and weaknesses of their settings, which can be helpful when creating fiscal policies.

Key words: *budget equilibrium, budget deficit, economic crises, public revenues, public expenses, public debt.*

Вовед

При водењето на фискалната политика во минатото, па и денес, се издвојувале две главни гледишта за тоа каква треба да биде улогата на фискалната политика во економијата. Секако, првото се залага за помала интерференција на државата во пазарните текови, односно се грижи буџетот да се одржува во рамнотежа во текот на една календарска година. Второто, пак, смета дека државата треба по секоја цена да се труди да го постигне нивото на полна вработеност и максимална искористеност на производствените капацитети. Во таа насока не треба да се води грижа за начините на финансирање, особено не за зголеменото задолжување, нормално доколку истото е применето за продуктивни цели, односно инвестирање на државата во крупни инфраструктурни проекти кои на долг рок ќе придонесат за поголем економски раст и развој.

Токму од таквите две стојалишта во овој труд ќе се направи осврт на три теории за буџетска рамнотежа, кои се залагаат за различни начини на воспоставување на рамнотежа во буџетот, а преку тоа и рамнотежа во економијата.

1. Теорија на цикличен буџет и циклична буџетска рамнотежа

Теоријата на циклични буџети е врзана за првиот експеримент и теоретско изучување во Шведска на Eric Lindhal, Gunnar Myrdall, Berthil Ohlin, Alven Hansen и др. Поради своите неортодоксни ставови, оваа теорија и денес има голем број приврзаници. Според неа, предност им се дава на економската рамнотежа, полната вработеност и еквибриумот во платниот биланс, а како основни причини за цикличните движења во економијата се потенцирани проширувањата или ограничувањата на инвестициите. За да се неутрализираат таквите движења во економијата, државата ќе треба да ги зголеми јавните расходи во фаза на депресија и да ги намали во фаза на просперитет. На тој начин во фазата на депресија би се водела политика на буџетски дефицит, а во фазата на просперитет буџетски суфицит.

Економскиот развој се реализира преку циклични супституции на *фазите на експанзија и фазите на рецесија*, што подразбира неможност за спроведување на политика на годишна буџетска рамнотежа. Таквата политика на константна буџетска рамнотежа во суштина би била политика на нерамнотежа, бидејќи движењата во буџетот преку јавните расходи и приходи само би ги продлабочувал цикличните движења во економијата. Политиката на рамнотежа не може да се примени, особено во ситуација кога поради криза има негативен тренд во движењата на националниот доход, поради недостатокот на средства кои треба да

се приберат преку даноци (зголемување на даноците). Тоа подразбира дека рамнотежата во буџетот ќе треба да се постигне единствено преку „дополнителни“ средства, со користење на заеми и задолжување кај централната банка или со задолжување во странство. Според теоријата на циклични буџети, подобрената наплата на приходи во фаза на експанзија (брз раст) се насочува во некој вид на егализационен фонд, а потоа истите се користат кога економијата ќе навлезе во состојба на економска криза. Тоа се поистоветува со иницијативата за зголемување на јавните расходи, односно намалување на јавните приходи со цел да се подобри состојбата со потрошувачката и инвестициите, кои се редовно во опаѓање, особено во приватниот сектор (на тој начин буџетот го компензира негативното однесување на приватниот сектор).

Друг метод на цикличен буџет е *амортизацијата на јавните долгови*, која означува усогласување на роковите на отплата на долгот со состојбата на економскиот циклус. Кога економијата е во фаза на раст се врши отплата на долговите преку буџетските суфицити, а кога се наоѓа во фаза на депресија се врши одлагање на отплатата на долговите.

На тој начин буџетската политика се конвертира во еден од најрелевантните инструменти за антициклична или стабилизациона политика. Во време кога економијата е во криза се напушта политиката на едногодишна буџетска рамнотежа и се води политика на урамнотеженост за време на повеќе години, односно економски циклус. Во фаза на криза е формиран дефицит, а во фаза на експанзија - суфицит, додека разликата ќе се компензира со помош на т.н. егализациони фондови.¹

Она што е неопходно да се истакне во овој сегмент е дека „во услови на големи флукуации во доходот и вработеноста, карактеристично за современиот капитализам, невозможно е во депресивните години на економскиот циклус да се покријат ниту оперативните јавни расходи преку адекватните даночни приходи“.² Буџетот со суфицит се компензира со буџетот со дефицит во рамките на еден економски циклус, кој временски се утврдува на просек од 5-7 години. Урамнотежувањето на буџетот се пролонгира од една година на еден економски циклус. Затоа таквиот буџет се нарекува **цикличен буџет**. Друга варијанта на теоријата на циклични буџети поаѓа од Кејнзовите ставови и се сведува на „автоматска стабилизација“. За постигнување на буџетска рамнотежа се користи еластичноста на некои видови даноци. Поставеноста на современите даночни системи укажува на сензитивност на осцилациите во економијата, посебно на различните форми на даноци на доход и потрошувачка.

1. Види Musgrave R., „Теорија јавних финансija“, Научна knjiga, Beograd, 1973, стр. 372

2. Види Hansen A., „Fiscal Policy and Business Cycles“, New York, 1941.

Во услови на просперитет таквите даночни приходи растат побрзо од даночната основа, а побрзо се намалуваат во период на депресија (вградени стабилизатори). Ова особено се однесува на прогресивните стапки на данокот на доход. Ако земеме една фирма која плаќа данок по прогресивна стапка и тоа: на 100\$ плаќа 10% данок, на 120\$ плаќа 30% данок, на 150\$ приходи 70% данок. Во фаза на експанзија доходот се зголемил од 100 на 150\$, а со тоа и даночните обврски од 10 на 70%, односно данокот што требало да се плати се зголемил од 10\$ на вкупно 105\$. Даночната обврска расте значително побрзо од порастот на доходот. Обратното се случува кога доаѓа до пад во доходот, бидејќи даночната обврска побрзо се намалува од доходот. Со тоа се ослободува повеќе расположлив доход кој може да се намени за потрошувачка.

Кај јавните расходи ситуацијата е спротивна, посебно за некои облици на трансферни расходи. Имено, приходите и расходите во период на циклус се движат во спротивни насоки, при што јавните приходи се движат во иста насока како и осцилациите во економијата, само со поголеми промени, додека јавните расходи се однесуваат спротивно на цикличните движења во економијата и погодни се за ублажување на осцилациите и нестабилноста на економијата. Во остварувањето на тие стабилизациони цели, покрај зачестената употреба на јавните расходи, кои не ги следи соодветен раст на приходите (даноците), се користат и јавните заеми како нивно покривање што води кон константен буџетски дефицит.

Меѓутоа, на оваа теорија ѝ се додаваат и некои забелешки. *Првата забелешка* се однесува на тоа дека должината на траење на влезната фаза на циклусот (конјунктурата) не е идентична на опаѓачката фаза (рецесија, криза), односно длабочината на негативната и влезната фаза на циклусот не е иста, па оттаму и констатацијата дека суфицитите од влезната фаза не мора да бидат еднакви на дефицитите од опаѓачката фаза на циклусот. Меѓутоа, тука мора да се потенцира дека влезната фаза е подолга и попродлабочена од депресивната, што значи дека постојано треба да се појавува суфицит, кој не е редовна појава. Според тоа, ниту обемот на суфицит во буџетот не е еднаков на обемот на дефицит во различните фази од циклусот. *Втората забелешка*, главно, се однесува на цикличната, но не и на нецикличната нерамнотежа, што е тешко да се разграничат, особено во моменти кога треба да се детерминира кога почнува и каде завршува типичниот цикличен ритам, со цел да може да се спроведува успешна суфицитна (дефицитна) политика.³

3. Теоријата на систематски буџетски дефицит ја поставил Hansen A. во книгата Fiscal Policy and Business Cycles, New York, 1941, за потоа да ја разработи пошироко во делото Monetary Theory and

Дури кога периодите на просперитет и депресија би биле временски и длабочински еднакви, буџетот би можел долгорочно да се урамнотежи. Сепак и тогаш остануваат нивните разновидни делувања во економјата (поради различното функционирање на јавните расходи од јавните приходи, системите на делување врз побарувачката, одложените ефекти и сл.).

Со опсервацијата на движењата и урамнотежувањата на јавните приходи и расходи во рамките на еден економски циклус, до некаде, се согледуваат чистите **економски функции** на буџетот. Преку процесот на приспособување на сите елементи на буџетскиот процес (според состојбата на цикличните фази) треба да се обезбеди динамично остварување на нивните функции. Имено, буџетската политика би требала свесно да ги компензира движењата на приватниот сектор преку поттикнувања или ограничувања со цел да се постигне ниво на агрегатна побарувачка кое би соодветствувало на бруто националниот производ на ниво на полна вработеност.⁴

Третата забелешка се однесува на отсуството на одговор на прашањето за формата на делување на оние расходи чија **должина е поголема од фазите на циклусот**. Што треба да се направи со нив, бидејќи започнатите јавни расходи и инвестиции во депресивна фаза не мора да бидат завршени во таа фаза, туку таквите ефекти можат да се пренесат и во наредната експанзивна фаза од циклусот (иако веројатно некои од тие расходи би биле укинати).

Четвртата слабост на оваа теорија е што резултатите од преземените чекори не ги дале посакуваните ефекти. **Петто**, нема гаранција дека формираните вишоци на средства од фазата на експанзија ќе бидат правилно искористени, бидејќи во реалноста секогаш се случува спротивното.

Независно од наведените слабости, оваа теорија има многубројни позитивни карактеристики со помош на кои еднаш засекогаш е отфрлена класичната теорија за рамнотежа на буџетот. За посебно важен момент се смета прифаќањето на буџетскиот дефицит како нормална појава, проследена со совесно водење од страна на државата преку усогласена буџетска политика со производствената состојба, вработеноста, инвестициите, платниот биланс, односно со еден збор економскиот развој.

Fiscal Policy, New York, 1949.

4. Види Musgrave R., "Теорија јавних финансija", Научна knjiga, Beograd, 1973, стр. 582

2. Теорија на систематски буџетски дефицит

Претходно констатиравме дека во класичната теорија не се фаворизирал буџетскиот дефицит, односно тој се сметал за коинциденција која требало брзо да се отстрани. Во антицикличните финансии дефицитот се наоѓа и изучува во контекст на општата економска и буџетска политика, односно фазата на депресија или криза во економскиот развој. Меѓутоа, кога таквата криза ќе заврши, дефицитот мора да се отстрани со постепено преминување во политика на буџетски суфицит.

Големата економска депресија и криза на капитализмот, проследена со редовни падови во рецесијата, со сè покуси временски интервали, предизвикале **потреба за активна улога на државата во економијата** - за развиен државен интервенционизам.⁵ Зголемувањето на јавните расходи е проследен со сè поголем јавен долг, кој води кон поголем буџетски дефицит како државен инструмент за постигнување на економска стабилност. Таквата буџетската политика довела до напуштање на поранешните ставови за буџетската рамнотежа и едногодишниот буџет. Кеупес се залага за јавни инвестиции, кои ќе ги надополнат приватните инвестиции, за јавна потрошувачка, која ќе ја надополни недоволната приватна побарувачка, со цел да се постигне полна вработеност и висока стапка на економски раст. Затоа е можно да се користат јавни работи, инвестирања на државата, кои ќе бидат финансирани преку иден дефицит. Со тоа се создава основата на современиот буџетски систем, со активни пари и функционални финансии.⁶

Засилениот раст на јавните расходи и високото ниво на даночна пресија во развиените економии, води редовно до буџетски дефицит и нови појави кај јавниот долг. Сè почесто се прибегнува кон **задолжување и монетарна експанзија, создавање на пари со банкарски кредити**, со поголеми расходи на буџетот, односно разлика помеѓу јавните приходи и расходи. Теоријата на систематскиот буџетски дефицит оди паралелно во чекор со систематскиот раст на јавниот долг.

Современата финансиска теорија, збогатена со придонесот на Кеупес и неговата „теорија на систематски буџетски дефицит“ го отфрлила класичното барање за константна буџетска рамнотежа. Наместо барање за минимални јавни расходи, се воведува начело за оптималност на неговите цели во зависност од состојбата во економијата. Скоро сите облици на јавни расходи (продуктивни, потрошни, трансферни итн.) имаат

5. Современиот циклус се скратил од 7-10 години пред војната, односно 5-7 години по војната, на 3-4 години во седумдесеттите години.

6. Види Keynes J. M., “The General Theory of Employment, Interest and Money“, Macmillan, London, 1936.

одредени **мултиплицирачки** ефекти врз побарувачката, потрошувачката, инвестициите, вработеноста, националниот доход и приближно на сите агрегати во развојот на економијата. Буџетските расходи се трансферираат во круцијално средство за подигнување на нивото на потрошувачка во моменти кога приватната побарувачка покажува тенденција на пад, односно при појава на потенцијална опасност од влез во рецесија.

Со оглед на тоа што големината на буџетот зазема една третина од националниот доход, невозможно е да се очекува дека јавните расходи може да се урамнотежат само со средствата од даноци. „Во услови на големи осцилации во доходот и вработеноста, карактеристика на модерниот капитализам, во некои држави во услови на депресивни години на економскиот циклус е невозможно да се покријат ниту оперативните јавни расходи преку соодветните даночни приходи“.⁷ Иако современата буџетска држава се нарекува „даночна држава“, со даноците се покрива само еден дел од буџетските расходи за што е потребна понагласена примена на јавниот долг, емисијата на државни хартии од вредност и други дополнителни средства.

Со тоа буџетот се става во **функција на општиот развој и финансиската стабилност**. Во таа насока често се води и адекватна „буџетска рамнотежа“, која главно е лажна, бидејќи однапред се вкалкулира дефицитот при изработката на предлог-буџетот и спроведувањето на буџетската политика.

„Правилен пат за владата е оној кој води кон целосна вработеност, без оглед на тоа колку ќе изнесува дефицитното трошење.“⁸ Висината на дефицитот или пак јавниот долг се од споредно значење во однос на ефектите кои се постигнуваат со нив на планот на полна вработеност и раст на националниот доход (стапки на економски раст). Фактот дека проблемот на невработеноста е долгорочен и хроничен, така и дефицитот на буџетот е хроничен или константен. Кај антицикличниот буџет е можна појава и на суфицит во буџетот, што е права реткост. Денес како нормална состојба во буџетот се јавува постојаниот дефицит. Всушност, оваа теорија оперира со постојаниот или перманентниот дефицит во буџетот, со постојана употреба на јавните долгови како средство за покривање на дефицитното трошење.

Посебен проблем е тоа што буџетските дефицити се финансираат преку кредити на централната банка или деловните банки што редовно води кон пораст на паричната маса над потребното ниво дадено со обемот на стоко-паричните трансакции, а тоа често води кон пораст на

7. Види Peric A., „Finansijska Teorija i politika“, sesto izdanje, IEE, Beograd, 1979, стр. 453

8. Види Lerner A., „Functional Finance and the Federal Debt“, Social Research, 1943, стр. 38-53.

побарувачката и пораст на цените. Кредитната политика на банките во таквите односи со државата покажува сè поголема зависност од движењата на јавните расходи и приходи, односно од буџетската политика во целина.

3. Теорија на стабилизациони буџети

Меѓу новите теории на буџетот, кои под товар на сè поголемите јавни расходи и поголемиот буџетски дефицит се приближуваат на класичната теорија, е теоријата на стабилизационен буџет. Притоа, оваа теорија не заговара едногодишна буџетска рамнотежа, туку оди значително подалеку во однос на теоријата на антицикличен буџет. Оваа теорија поаѓа од два вградени автоматски методи на делување на буџетот во современата економија: **методот на автоматски стабилизатори** и **методот или формулата на флексибилност**.

Со цел да се избегнат недоверливите предвидувања за економскиот развој во економијата, како и бавноста во преземањето на соодветни мерки на фискалната политика и нивното одложено делување поради временското задоцнување, оваа теорија се потпира на **автоматските вградени стабилизатори**. Тие автоматски делуваат на однесувањето на цикличните осцилации, односно на промените на националниот доход. Тие служат, главно, како кочница за забавување на кумулирачката опаѓачка тенденција во создавањето на рецесијата, односно во смисла на контракција, кога економијата се движи кон влезната (експанзивна) фаза на циклусот. Овие стабилизатори се составен дел на даночните системи на развиените капиталистички земји преку прогресивниот систем на оданочување.

Даночните системи во развиените економии (данокот доход, данокот на добивка и данокот на потрошувачка) се многу еластично поставени во однос на движењата на економијата. Имено, во период на економски раст доаѓа до автоматско зголемување на јавните приходи по основа на делувањето на прогресивниот систем на оданочување, кој придонесува за поместување на доходот од пониски доходни групи кон повисоки, а кои се оданочени со значително повисока даночна стапка. Често пати, порастот на доходите од една до друга група е помал од обемот на даночната обврска. Тоа придонесува за одржување на стабилноста во економијата. Сосема спротивното се случува при влез на економијата во депресија, доходот на даночните обврзници се намалува и тие преминуваат од повисоки во пониски доходовни групи, кои се оданочени со пониски даночни стапки што им овозможува на лицата да располагаат со повеќе доход за потрошувачка од претходно. Тоа доведува до автоматско намалување на јавните приходи, дури повеќе и од падот на националниот доход, но притоа

придонесува за ограничување на падот на побарувачката, вработеноста и натамошно кумулирање на процесот на депресија. Значи, приходите во двете фази од циклусот делуваат компензирачки на цикличните движења во економијата преку нивно ублажување. Исто така, поголемата склоност кон потрошувачка на пониските доходовни групи овозможува да се стимулира потрошувачката во економијата. За разлика од јавните приходи, кај буџетските расходи има спротивни движења. Во период на депресија доаѓа до нивно интензивирање, со цел да се стимулира потрошувачката, вработеноста и стапката на раст преку примена на трансферните расходи, дотациите, а сосема спротивна ситуација е присутна при експанзија на економијата.

Меѓу расходите кои автоматски влијаат на економијата треба првенствено да се нагласат социјалните исплати за невработеност, намалување на гладот, социјално, здравствено и пензиско осигурување. Невработените лица добиваат помош од фондот за невработени што влијае на зголемување на нивната потрошувачка. Во моментот на нивното вработување помошта се прекинува и доаѓа до обратен процес на уплатување средства по основа на придонеси, кои придонесуваат за полнење на фондот во годините на економски просперитет (се ограничува потрошувачката).

Слично се случува и со фондовите на корпорациите, кои не ги исплаќаат сите средства при економски раст, за потоа при пад на економијата да вршат исплати по таа основа. Сите овие промени мултипликативно се одразуваат врз состојбата на националниот доход.

Формулата на флексибилност се карактеризира со автоматски промени во извесен данок при настанување на одредена специфична промена во економските индикатори. Пример, смалувањето на стапката на раст или инвестиционата побарувачка или невработеност за одреден процент може да биде доволен индикатор за промена на овие корективни мерки, односно во конкретниот случај би дошло до намалување на даночните стапки со цел да се спречи продлабочувањето на рецесијата. Врз основа на таквата (прилично објективна) формула ќе дојде до зголемување на даночните стапки во период на раст и намалување на даночните стапки во период на пад на економијата. Формулата на флексибилност е во извесна мера во спротивност со дискреционите мерки на државата, а најголем недостаток е неконвенционалната економија, поради која тешко се прифаќа. Како друг недостаток се потенцира тешкотијата во изборот на договорените „објективни“ мерки.

Ефикасноста на вградените стабилизатори на буџетската политика зависи од висината на јавната потрошувачка, нивото и структурата на

даночните стапки и степенот на флукутирање на даночната основа со промените во националниот доход.

Константниот раст на приходите и расходите на буџетот и активното користење на буџетската политика во процесот на раст и стабилизација на националната економија не бара повеќе *ex post*, туку *ex ante* приспособување во согласност со макроекономските проекции.

Резиме

Од излагањето на овие три стојалишта за буџетска рамнотежа може да се доловат опциите кои им стојат на располагање на фискалните власти при креирањето и спроведувањето на фискалната политика. Во нив се истакнуваат начините на кој се финансира буџетот и какви мерки се потребни да се преземат за да се реализира една од најважните функции на фискалната политика – стабилизационата функција. Една од нив се залага за умерена дефицитна политика за време на еден економски циклус, друга за континуиран и систематизиран начин на должничко финансирање на државата, со цел да се оствари целта на јавните финансии (подигнување на општествената благосостојба), додека, пак, трета за делување на вградените автоматски стабилизатори во правец на постигнување на рамнотежа во стопанството.

Користена литература

- Atanasovski Z., “Javni finansii”, Ekonomski fakultet, Skopje, 2004.
Gaber S., “Ulogata na javniot dolg vo javnite finansii”, Ekonomski fakultet, Stip, 2013.
Hansen A., “Fiscal Policy and Business Cycles“, New York, 1941.
Keynes J. M., “The General Theory of Employment, Interest and Money“, Macmillan, London, 1936.
Lerner A., “Funtional Finance and the Federal Debt“, Social Research, 1943.
Musgrave R., “Teorija javnih finansija“, Naucna knjiga, Beograd, 1973. Peric A., “Finansijska Teorija i politika“, sesto izdanie, IEE, Beograd, 1979.